

150 DE ANI DE LA NAȘTEREA MAREȘALULUI CONSTANTIN PREZAN

Petre OTU¹

petreo55@yahoo.com

ABSTRACT: Marshal Prezan (1861–1943) was a remarkable military personality of the first part of the 20th century. He had a great career and he obtained all the ranks. He proved his excellence on the battle field during the First World War. In this period, general Prezan was the chief of the Major General Staff.

KEYWORDS: Marshal Prezan, Balkan war, First World War, offensive military operation, Budapest campaign

Constantin Prezan, de la cărei naștere se împlinesc în acest început de an, 2011, un veac și jumătate face parte din acea generație, care a trăit deoptrivă drama Primului Război Mondial, dar și triumful aproape nesperat al realizării României Mari. Ca atare, secvența de istorie românească din anii 1916–1920 nu poate fi înțeleasă fără personalitatea generalului Constantin Prezan, rolul său în multe din evenimentele dramatice ale aceluși timp, fiind covârșitor. De altfel, contribuția sa de mare valoare adusă în această perioadă l-a plasat în rândul personalităților reprezentative din întreaga istorie militară românească și i-a adus, în 1930, gradul de mareșal. Împreună cu Alexandru Averescu și Ion Antonescu, Constantin Prezan face parte din tripla de militari, care au acces la această favoare cu totul deosebită și foarte rar acordată. Precizăm că alte patru personalități, regii României – Ferdinand, Carol al II-lea și Mihai, împreună cu regele Alexandru al Iugoslaviei, au fost investiți cu această demnitate.

De altfel, istoriografia militară și nu numai ea discută, în continuare, semnificația mareșalului. Este mareșalul un grad militar sau este o demnitate? Iată, o întrebare la care s-au dat mai multe răspunsuri până acum². Cert este că din cei șapte mareșali enumerați mai sus, doar Ion Antonescu

---

1 Doctor în istorie, director-adjunct la Institutul de Studii Politice de Apărare și Istorie Militară.

2 A se vedea detalii în Apostu, Nicu, Miler, Didi (coordonatori), *Mareșalii României*, Editura Academiei de Înalte Studii Militare, București, 1999.

a fost activ, el având responsabilități directe în conducerea armatei române în timp de război. Prezan și Averescu au fost avansați mareșali, în timp ce erau în poziție de retragere ca o recunoaștere a meritelor avute în timpul „Marelui Război”. Cei trei suverani ai României au avut calitatea de „comandant suprem al armatei”, singurul care și-a exercitat efectiv atribuțiile în timp de război fiind regele Ferdinand. Cât privește pe regele Mihai, ridicat la gradul de mareșal la 10 mai 1941, el a fost, în anii 1941–1945, șef al statului și comandant suprem al armatei, a semnat toate decretul de avansare și decorare ale ofițerilor, dar nu a condus armatele române pe câmpul de luptă. Acest rol i-a revenit, pentru perioada 1941–1944, mareșalului Antonescu (auto) proclamat „conducător al statului român”.

Anii de formare

Dincolo de aceste elemente, altminteri importante, cariera militară a lui Constantin Prezan a fost exemplară pentru epoca antebelică. El s-a născut la 27 ianuarie 1861, în satul Sterianul de Mijloc, comuna Butimanu, plasa Snagov, districtul Ilfov, părinții săi fiind Constantin și Alexandrina Prezan. A urmat școala primară în satul natal, apoi a studiat la Școala fiilor de militari din Iași, pe care o absolvă în anul 1878. De remarcat este faptul că instituția de învățământ din capitala Moldovei a fost prima de acest fel din istoria armatei române. Ea avea scopul „de da creștere și educație completă fiilor de militari de orice grad, al căror serviciu îndelungat și nepătat le constituie un drept la recunoștința țării”³.

S-a înscris la Școala de ofițeri de infanterie și cavalerie, fiind înmatriculat în această instituție de învățământ la 1 iulie 1878. Conform reglementărilor din epocă durata cursurilor la școlile de formare a ofițerilor era de doi ani de zile, după care absolvenții primeau tresele de sublocotenenți.

La 1 iulie 1880, la numai 19 ani, absolvind școala mai sus amintită, clasificat al 14-lea din 35 de cursanți, el a fost avansat sublocotenent și repartizat comandant de pluton la Regimentul 7 infanterie. A fost detașat la Constanța, pentru construirea de cazărmi, dar din motive pe care n-am putut să le aflăm nu a dat curs acestui ordin. Oricum, în Regimentul 7 linie a stat doar câteva luni deoarece la 16 noiembrie 1880, împreună

3 Apud *Învățământul militar românesc. Tradiții și actualitate*, Editura Militară, București, 1986, p. 66–67. O a doua școală a fiilor de militari s-a creat, în 1881, la Craiova.

cu alți aproape 20 de ofițeri infanteriști, a fost mutat la Batalionul 2 geniu din București⁴.

Explicația unei măsuri consta în structura învățământului militar de la acea dată care nu cuprindea o școală specială pentru celelalte arme, în afară de infanterie și cavalerie. Prin urmare ofițerii necesari pentru artilerie sau geniu proveneau tot din rândul absolvenților singurei instituții de formare a ofițerilor. Ulterior, acești urmau cursuri de specializare în țară și străinătate. Un asemenea neajuns a fost înlăturat parțial, în anul 1881, prin înființarea Școlii speciale de artilerie și geniu. Ea primea absolvenți ai Școlii de ofițeri de infanterie și cavalerie, cu gradul de sublocotenent, durata cursurilor fiind de doi ani. În perioada următoare sistemul de pregătire a ofițerilor s-a diversificat, fiecare armă beneficiind de o instituție de formare a cadrelor necesare⁵.

În prima caracterizare ca ofițer, maiorul Constantin Candiano, scria că sublocotenentul Prezan era un „ofițer inteligent, caracter bun, disciplinat și serios în serviciu. Conduită, principii și ținută prea bune, bun camarad, lucrează prea bine și cu pricepere”⁶.

Conform reglementărilor din epocă, tânărul Prezan a urmat timp de doi ani de zile (1881–1883), Școala specială de ofițeri de artilerie și geniu, recent înființată. Directorul instituției, colonelul Dumitru Dumitrescu-Maică, îl aprecia la 1 noiembrie 1882, ca fiind „un ofițer serios, activ, inteligent. Exact la serviciu/.../ Promite a deveni un prea bun ofițer. Merită și însușește toate condițiunile spre a fi înaintat la alegere cu nr. 1”⁷. După absolvirea școlii, clasificat al doilea din 23 de absolvenți, Constantin Prezan era avansat, la 11 iulie 1883, locotenent, iar treptele carierei militare îi erau deschise⁸.

În urma unui concurs, ministrul de război Ion C. Brătianu, care era și primul ministru al țării, a propus regelui Carol I, trimiterea lui Constantin Prezan din Regimentul 1 geniu (fusesse mutat în această unitate la 1 aprilie 1882), la studii în Franța. Prin raportul nr. 7 484 din 23 august 1883,

4 Monitorul Oastei, (în continuare sigla M.O.) nr. 40, 2 decembrie 1880.

5 *Contribuții la istoria învățământului militar din România., Perioada 1830–1900*, vol. I, coordonator general maior în rezervă Dumitru Atanasiu, Editura Militară, București, 1972, p. 102–166.

6 Arhivele Militare Române (în continuare sigla A.M.R.), fond Direcția Cadre și Învățământ/1974, dosar nr. 13 051, f. 3.

7 *Ibidem*.

8 M.O., nr. 48 din 14 iulie 1883.

suveranul i-a acordat un concediu de trei ani pentru a urma cursurile Școlii de aplicații de artilerie și geniu de la Fontainebleau de lângă Paris. Locotenentul Prezan a absolvit Școala de la Fontainebleau în august 1886, cu aprecierea „prea bine”, obținând și brevetul de ofițer de stat major.

Carieră militară fără reproș

Reîntors în țară, el a fost încadrat, în același an, la Școala Specială de artilerie și geniu, ca profesor-ajutor de fortificații. Comandantul Școlii, colonelul Christian Tell, caracteriza în cuvinte elogioase activitatea lui Constantin Prezan: “ La aprecierile mele anterioare adaug că face foarte bine cursul de fortificație la această școală, înlocuind chiar pe profesorul titular care îi lasă mai toată sarcina cursului”⁹. În anul următor, la 6 martie 1887, a mai făcut un pas în ierarhia militară fiind avansat la gradul de căpitan.

Având în vedere prioritățile României în acel moment, Constantin Prezan a fost trimis în misiune la Magdeburg (Germania), în perioada decembrie 1890 – septembrie 1891, în calitate de delegat al Ministerului de Război, unde a supravegheat construcția materialului de apărare a liniilor fortificate Focșani-Nămoloasa-Galați, misiune de care s-a achitat foarte bine etc. Întors în țară, el a fost reîncadrat în Regimentul 1 geniu și desemnat șef de sector la „Cetatea București”, un obiectiv extrem de important pentru autoritățile române, în frunte cu regele Carol I¹⁰.

În anul următor, 1892 la 8 aprilie, a fost avansat maior și numit comandant de batalion în Regimentul 1 geniu, unde a rămas până în luna iulie 1894. Activitatea lui a continuat să fie apreciată în mod elogios. Generalul Ion Argetoianu, tatăl viitorului om politic de mai târziu, Constantin Argetoianu, comandant al Regimentului 1 geniu la începutul anilor ‘90 ai secolului al XIX-lea, îl aprecia, la 10 iunie 1894, că este „Foarte bun ofițer superior sub toate raporturile. Ofițer de viitor. Merită a înainta la alegere ca recompensă bine meritată pentru zelul și activitatea ce desfășoară în lucrările cu care este însărcinat și în instrucția batalionului”¹¹.

La 12 iulie 1894, maiorul Constantin Prezan a fost mutat din Regimentul 1 geniu în Administrația Centrală a Ministerului de Război, funcție

9 A.M.R., fond fond Direcția Cadre și Învățământ/1974, dosar nr. 13 051, f. 4.

10 Pentru acest subiect a se vedea, între altele, Cornel I. Scafeș, Ioan I. Scafeș, *Cetatea București. Fortificațiile din jurul Capitalei (1884–1914)*, Editura Alpha MDN, București, 2008.

11 *Ibidem*, f. 6.

în care a stat puțin. La 1 ianuarie 1895, prin Înaltul Decret nr. 4 288, el a fost numit șeful serviciului geniu al Corpului 2 armată, dizlocat în garnizoana București și comandat, la acea dată, de generalul Eraclie Arion. El l-a înlocuit în această funcție pe locotenent-colonelul Vasile Zottu, ce fusese avansat colonel.

În aceste condiții avansarea la gradul de locotenent-colonel (10 mai 1895), după numai trei ani de stagiu, reprezenta o binemeritată răsplată pentru eforturile și activitatea lui Constantin Prezan¹². Pentru câteva luni de zile, respectiv de la 1 aprilie până la 16 noiembrie 1896 a exercitat funcția de comandant al Cetății București, de care s-a achitat în bune condiții.

Prin pregătirea, rezultatele obținute și calitățile sale, Constantin Prezan s-a impus în rândul corpului ofițeresc, astfel că numirea sa, la 16 noiembrie 1896, ca adjutant regal nu a fost o surpriză. Un profund cunoscător al vieții și activității perechii princiare și apoi regale, Ferdinand și Maria, Eugeniu Arthur Buhman scria: „Lt.-col Prezan aducea cu dânsul reputația unui eminent militar, reputație ce s-a dovedit pe de-a întregul meritată prin splendida carieră ce a făcut în viitor și marele lor jucat pe timpul Primului Război Mondial când a fost numit șeful Statului major al Armatei”¹³. El făcea parte din Statul Major Regal (Casa Militară Regală), fiind, însă, atașat ca adjutant pe lângă principele moștenitor Ferdinand. Timp de peste doi ani, Prezan a fost singurul adjutant al principelui Ferdinand, din noiembrie 1898, fiind investit cu această calitate și maiorul Aurel Dumitrescu.

Constantin Prezan, cu firea sa echilibrată, cu bunul simț și modestia care l-au caracterizat întotdeauna, a reprezentat un ajutor de nădejde pentru principele moștenitor al României. Generalul Vlădescu, șeful Casei Militare Regale la acea vreme, scria despre el că, în calitate de adjutant regal, “a justificat pe deplin bunele note obținute de la diferiții săi șefi până astăzi”, el schițându-se cu mult zel și multă inteligență de această sarcină¹⁴.

Eugeniu Arthur Buhman, amintit mai sus, scria și el în același termenii despre activitatea lui Constantin Prezan. „Înalt, svelt, vioiu, cu un început marcat de chelie și o mică bărbuță castanie, scria memorialistul, era un om foarte politicos, cu ținuta sigură și socotit la vorbă, destoinic

12 M.O., nr. 23, 16 mai 1895.

13 Eugeniu Arthur Buhman, *Patru decenii în serviciul Casei Regale a României. Memorii, 1898–1940*, ediție îngrijită de Cristian Scarlat, Sigma, 2006, p. 36–37.

14 A.M.R., fond Direcția Cadre și Învățământ/1974, dosar nr. 13 051, f. 6.

sfătuitor totdeauna; părea a fi o fire blajină, în realitate era energic, dârz în hotărârile sale, clarvăzător și foarte milităros”¹⁵. Generalul Warthiadi, care îl înlocuise în funcție pe generalul Vlădescu, aprecia și el că locotenent-colonelul Constantin Prezan era „un ofițer de valoare, apreciat de toți șefii săi”¹⁶.

La 10 mai 1901, Constantin Prezan a fost avansat colonel și mutat în Administrația Centrală a Ministerului de Război, dar a continuat să facă serviciul de adjutant regal, atașat pe lângă principele moștenitor Ferdinand, pînă la jumătatea lunii noiembrie același an, când a fost trecut la trupe.

Prin Înaltul Decret nr. 3.556 din 14 noiembrie 1901, Constantin Prezan a fost numit, în interesul serviciului, începând din data de 16 noiembrie același an, comandant al Regimentului 7 „Racova”, nr. 25, dizlocat în orașul Vaslui¹⁷. Același act normativ preciza că Prezan rămânea însumat tot Ministerului de Război, ceea ce arăta caracterul provizoriu al funcției, dar la 1 aprilie 1902 a fost definitivat pe post.

Constantin Prezan s-a achitat în foarte bune condiții de sarcinile ce i-au revenit în noua funcție, el fiind notat superlative de șefii săi. Comandantul Brigăzii 13 infanterie, generalul C. Candiano, în subordinea căreia se afla regimentul, scria, la 23 septembrie 1903, că Prezan comanda bine și cu inteligență unitatea, pregătirea ofițerilor și instrucția trupei fiind atent organizate și supravegheate. „În rezumat, conchidea generalul Candiano, zelul cu care servește, calitățile sale, unite cu cunoștințele militare ce posedă îl fac să fie un distins comandant de regiment, care îndeplinește sub toate raporturile condițiunile cerute pentru a înainta la gradul de general”¹⁸. De aceeași părere era și generalul Arnold Beller, comandantul Diviziei 7 infanterie, marea unitate ierarhic superioară care, în notarea sa pe anul 1903, consemna: „Foarte bun șef de regiment, poate aspira la gradele cele mai înalte ale ierarhiei militare. A luat parte la manevre și a condus foarte bine regimentul”¹⁹. Comandantul Corpului 4 armată, generalul Alexandru Iarca, cel care lua decizia în privința aprecierilor anuale ale cadrelor superioare, concluziona: „Ca om și ca ofițer este din toate punctele de vedere distins”²⁰.

15 Eugeniu Arthur Buhman, *op. cit.*, p. 37.

16 A.M.R., fond Direcția Cadre și Învățământ/1974, dosar nr. 13 051, f. 88.

17 M.O., nr. 54, 19 noiembrie 1901.

18 A.M.R., fond Direcția Cadre și Învățământ/1974, dosar nr. 13 051, f. 100.

19 *Ibidem*, p. 101.

20 *Ibidem*.

La 15 aprilie 1904 lui Constantin Prezan i s-a încredințat comanda Brigăzii 13 infanterie, al cărui comandament se afla la Bârlad, înlocuindu-l pe generalul Alexandru Leon. Conducerea unei brigăzi pune mult mai multe probleme decât cea a unui regiment, dar Constantin Prezan a dovedit aceeași bună conduită și aceleași calități de lider. Mai trebuie menționat și faptul că, în calitate de comandant al Brigăzii 13 infanterie, el a gestionat complicata situație generată de răzcoalele țărănești din anul 1907, caracterizate de unii cercetători drept „război civil”.

La 10 mai 1907, Constantin Prezan a fost avansat general de brigadă, o recunoaștere binemeritată pentru activitatea sa de ofițer întinsă pe aproape trei decenii. Gradul de general oferea perspectiva ocupării unor funcții înalte, următoarea treaptă fiind cea de comandant de divizie. Dând curs acestor propuneri șefilor săi, Ministerul de Război l-a numit pe Constantin Prezan, la 1 noiembrie 1910, comandant al Diviziei 10 infanterie, funcție pe care a exercitat-o doar câteva luni, respectiv până la 30 martie 1911, când a preluat șefia Diviziei 7 infanterie²¹.

În fruntea acestei mari unități, Constantin Prezan a participat la campania din sudul Dunării din anul 1913²². Divizia 7 împreună cu Divizia 8 infanterie, făcea parte din Corpul 4 armată, comandat de generalul de divizie Alexandru Lambrino, funcția de șef de stat major fiind ocupată de colonelul Ioan Oprescu. Divizia 7 infanterie avea în componere două brigăzi de infanterie (13 și 14), una de artilerie, un regiment de vânători, o companie de pioneri și o ambulanță. La sud de Dunăre, divizia a primit ca întărire Regimentul 11 roșiori²³.

21 M.O., nr. 22, 28 aprilie 1910.

22 Pentru acest eveniment a se vedea, între altele, Colonel V. Parfeni, *Studiu istoric al campaniei româno-bulgare din anul 1913*, Tipografia Modernă „Cultura”, București, 1914; N. Iorga, *Acțiunea militară a României. În Bulgaria cu ostașii noștri*, ediția a II-a, revăzută și adăugită, Atelierele grafice Socec, București, 1914; Corvin M. Petrescu, *Istoricul campaniei militare din anul 1913*, Imprimeria „Jockey Club”, București, 1914; Constantin N. Hârjeu, *Studii și critice militare*, vol. I–II, București, 1920–1921; Colonel George G. Garoescu, *Războaiele balcanice (1912–1913) și campania militară din Bulgaria*, ediția a II-a, Centrul de Instrucție al Infanteriei, Sf. Gheorghe, 1935; Titu Maiorescu, *România, războaiele balcanice și Cadrilaterul*, ediție îngrijită de Stelian Neagoe, Editura Machiavelli, București, 1995; Gheorghe Zbucnea, *România și Războaiele balcanice 1912–1913. Pagini de istorie sud-est europeană*, Editura Albatros, București, 1999; Mihai Macuc, *România, Balcanii și Europa*, vol. I–II, Editura ANI, București, 2007; etc.

23 A.M.R., fond Divizia 7 infanterie, dosar nr. 3, f. 22–23.

Conform planului de campanie, Corpul 4 armată a făcut parte din grupul principal de forțe, care urma să acționeze în nordul Bulgariei, pe direcția generală Sofia. În primele zile ale lunii iulie 1913, el a trecut Dunărea pe podul de vase de la Siliștioara, lângă Corabia, aproape de locul unde fusese construit podul în 1877 și s-a deplasat pe dreapta Iskerului. După traversarea fluviului, făcând siguranța Corpului 1 armată, Divizia 7 s-a îndreptat spre Ghigen, Orehovița și Staroselo, unde a staționat două zile (3–5/16–18 iulie). În continuare, a înaintat pe itinerarul Mahlata-Peserevo, Devent, Luvoviț, Blasniecevo, Miscovici, Vladovec și Etropole, unde a ajuns la 11/24 iulie. Aici, generalul Constantin Prezan și-a instalat cartierul diviziei precum și o parte din forțe (Brigada 14 infanterie, Regimentul 8 artilerie și serviciile). O altă parte (Brigada 13 infanterie, regimentele 4 vânători și 5 artilerie) a fost deplasată la Zlatița, iar un detașament la Bencovski. Aceste măsuri erau determinate de intenția Comandamentului suprem român de a trece munții Balcani, pentru a pătrunde în podișul Sofiei.

În ziua de 11/24 iulie, când Divizia 7 infanterie ajungea la Etropole, din proprie inițiativă, Comandamentul suprem roman a oprit înaintarea trupelor române, demers care s-a suprapus peste cererea adresată de regele Carol I suveranilor Serbiei, Greciei și Muntenegrului de încetare a ostilităților.

Campania armatei române la sudul Dunării a evidențiat, din nou, calitățile de comandant ale generalului Constantin Prezan. El a luat măsuri ferme pentru organizarea marșurilor și pentru bunul trai al trupelor, astfel că divizia sa a înregistrat pierderi minime ca urmare a epidemiei de holeră, care a afectat armata română. Până data de 23 iulie/5 august, marea unitate înregistrase 300 de bolnavi și 19 morți de holeră, cifre mici în comparație cu pierderile altor mari unități²⁴.

Un participant la campania din sudul Dunării, locotenentul Constantin Pantazi, ajuns general și ministru de război în perioada 1942–1944, a consemnat că Divizia 7 infanterie „s-a remarcat prin disciplină și executare precisă și metodică a tuturor misiunilor primite”²⁵. Și regele Carol I avea cuvinte de apreciere față de calitățile generalului Prezan. Într-o convor-

²⁴ *Ibidem*, f. 26.

²⁵ General de corp de armată Constantin Pantazi, *Cu mareșalul până la moarte. Memorii*, text stabilit, ediție de Alexandru V, Diță, studiu introductiv și note de Adrian Pandeia, cuvânt înainte de Dan Pantea, Editura Publiferom, București, 1999, p. 27.

bire cu Alexandru Marghiloman din 29 decembrie 1912, monarhul găsea generalii comandanți de divizie, „afară de Cotescu și Prezan, foarte slabi”²⁶.

În aceste condiții avansarea lui în funcție și grad reprezenta un fapt normal. În anul 1914, Constantin Prezan a fost numit comandant al Corpului 3 armată și avansat, la 10 mai, la gradul de general de divizie²⁷. Tot în același an, el a primit comanda Corpului 4 armată, mare unitate de care va fi foarte legat în următoarea perioadă de timp.

Comandant de corp de armată și armată

La declanșarea mării conflagrații mondiale, cariera militară a lui Constantin Prezan era una împlinită, el ajungând la cel mai înalt grad militar al epocii-general de divizie. Totodată, el a urcat toate treptele ierarhiei de la comandant de pluton la comandant de corp de armată, cea mai mare funcție din timp de pace, exceptând cea de șef al Marelui Stat Major.

În toate funcțiile pe care le-a exercitat a obținut rezultate dintre cele mai bune, subordonați și șefi reținând înalta sa pregătire, conștiinciozitatea, echilibrul caracterului, apropierea de oameni, dar și exigența sa. Cu toate acestea, datorită serviciului exercitat la Palatul regal și poate și reputației celei de-a doua soții, Olga, Constantin Prezan era considerat un ofițer de salon, care își datora parcursul în carieră unor fericite împrejurări²⁸. „Marele Război”, sintagmă sub care este cunoscută prima conflagrație mondială a spulberat, însă, asemenea aserțiuni, lipsite de orice temei.

În calitate de comandant de corp de armată, Constantin Prezan a fost implicat în acțiunea de pregătire pentru viitorul război, dar competențele sale au fost limitate. La începutul războiului, Radu R. Rosetti și Ion I. C. Brătianu i-au propus șefia Marelui Stat Major. Primul îi cunoștea cariera, Prezan fiind, între altele, șeful comisiei de acordare a gradului de maior, iar primul ministru îl știa din anii studenției de la Paris. Constantin Prezan a refuzat categoric propunerea, declarând ferm că dorește să rămână în fruntea comandamentului său²⁹. Abia în toamna anului 1916, la presiunile aceluiași om politic a acceptat șefia celui mai înalt organism militar.

26 Alexandru Marghiloman, *Note politice*, volumul I, ediție și introducere de Stelian Neagoe, Editura Scripta, București, 1993, p. 94.

27 M.O. nr. 21, 12 mai 1914.

28 General Radu R. Rosetti, *Mărturisiri (1914–1919)*, ediție îngrijită, studiu introductiv și note de Maria Georgescu, Editura Modelism, București, 1997, p. 103.

29 *Ibidem*, p. 103.

Corpul 4 armată era dislocat în Moldova, de unde și denumirea ce apare des în documente de „Corpul de Nord“. În perioada celor doi ani de neutralitate, misiunea mării unități a constat în asigurarea granițelor de vest și est ale țării. Sarcină de loc ușoară având în vedere că vecinii erau imperiile rus și austro-ungar, care se înfruntau pe frontul din Bucovina și Galiția. Concomitent, marile unități trebuiau pregătite pentru o eventuală intrare în război, ceea ce implica o mare răspundere, dar și foarte multă discreție în toate acțiunile întreprinse.

Potrivit planului de război, cunoscut și sub numele de ipoteza „Z”, în momentul intrării în război se creau patru armate, 1, 2, 3, de Nord (devenită ulterior Armata 4) care urmau să materializeze planul de campanie stabilit de Marele Stat Major. De reținut că formarea celor patru comandamente de armată s-a făcut după declanșarea mobilizării și înaintea ei, așa cum ar fi fost normal. Prin urmare, ele nu au putut să gestioneze această operație dificilă, preluând ulterior controlul asupra propriilor trupe și a operațiilor aflate în curs de desfășurare. Generalul Prezan, comandant al Corpului 4 armată, a fost investit în funcția de comandant al Armatei de Nord. A fost singurul caz de normalitate deoarece el a avut sub autoritatea sa trupele pe care le-a avut în subordine anterior, ceea ce nu s-a întâmplat.

Ofensiva Armatei de Nord, dispusă pe aliniamentul Carpaților Meridionali, de la Vatra Dornei la trecătoarea Oituz, a început în noaptea de 14/15 august 1916, prin acțiunea grupurilor de acoperire, care au trecut munții prin trecători, realizând capete de pod³⁰ În continuare, până către 20 august/2 septembrie 1916, finalul primei etape, grupurile de acoperire au continuat înaintarea lărgind capetele de pod.

În etapa a doua (21 august/3 septembrie – 28 august/10 septembrie 1916), marile unități ale armatei și-au asigurat controlul asupra văilor superioare ale Oltului și Mureșului. Cele mai importante acțiuni s-au desfășurat la flancurile dispozitivului, fiind ocupate între altele Miercurea Ciuc și Toplița. La 28 august/8 septembrie, Armata de nord a primit ordin să treacă la apărare pe aliniamentele atinse, ordin care nu își avea o

30 Pentru acțiunile marilor unități ale Armatei de Nord a se vedea, între altele, *România în Războiul Mondial*, vol. I, București, 1934, p. 287–376; Constantin Kirițescu, *Istoria Războiului pentru întregirea României. 1916–1919*, ediția a II-a, vol. I, Editura Casei Școalelor, București, p. 256–268; Dorin Gheorghiu, Ion Cioară, Gheorghe Tudor-Bihoreanu, *Campanii ale Armatei a 4-a „Transilvania” (1916–1919; 1941–1945)*, Casa Cărții de Știință, Cluj-Napoca, 2001, p. 15–24.

justificare serioasă deoarece inamicul din față era în curs de retragere. La încheierea celei de-a doua etape, Armata de Nord ieșise cu forțele principale la vest de râurile Mureș și Olt, fiind ocupat aliniamentul Toplița. Vârful Bătrâna, pasul Bucin, muntele Cucului, vest Bixad.

Etapa a treia s-a desfășurat în perioada 29 august/11 septembrie – 13/26 septembrie 1916, comandamentul armatei urmărind să consolideze flancul drept pentru a realiza cooperarea cu vecinul de aici – Armata 9 rusă. În același timp, având în vedere că Armata 2 a angajat bătălia de la Olt, Armata de Nord a primit misiunea să continue acțiunile ofensive la flancul său stâng pentru a fixa cât mai multe forțe ale adversarului și a realiza joncțiunea cu vecinul din stânga.

Întrucât Corpul 1 armată pierduse practic bătălia de la Sibiu (13/26 septembrie – 16/29 septembrie), iar ofensiva Armatei 2 pentru ajutorarea acestuia devenise inutilă, Marele Cartier General a oprit, la 17/29 septembrie, ofensiva Armatei de Nord și a Armatei 2. Un alt motiv care a dus la o asemenea decizie era dat de desfășurarea manevrei de la Flămânda (10/23 septembrie – 23 septembrie/6 octombrie). În consecință se cerea celor două armate (de Nord și 2) să reziste cu orice preț „până ce acțiunea de la sud va fi rezolvată“. Dar generalul Prezan a continuat ofensiva încă o zi, ceea ce a reprezentat o greșeală. La 18 septembrie/1 octombrie, comandamentul armatei a oprit ofensiva, ordonând marilor unități din subordine trecerea la apărare.

La sfârșitul operației ofensive, Armata de Nord atinsese aliniamentul-sud Vatra Dornei, est Răstolnița, pantele de vest ale Munților Gurghiului, est Sovata, Praid, Odorhei. Timp de 35 de zile ea a înaintat pe teritoriul inamic pe o adâncime de 80 de kilometri la flancul drept și 100 de kilometri la cel stâng, eliberând o suprafață de 12.000 de kilometri pătrați. Lărgimea fâșiei de acțiune a armatei care, inițial, avea 230 de kilometri s-a redus la 150 de kilometri.

Ca o apreciere generală, Armata de Nord a fost singura din cele patru care și-a îndeplinit, în cea mai mare măsură, misiunile încredințate. Generalul Prezan și statul său major nu au făcut greșeli serioase, conducerea marilor unități fiind asigurată în condiții corespunzătoare pentru vreme de război. În acest răstimp, generalul Prezan a fost implicat și în alte decizii, care au influențat decisiv evoluția operațiilor pe frontul românesc.

Unul dintre cele mai importante momente ale Războiului de reîntregire l-a constituit Consiliul de război de la Periș din 2/15 septembrie 1916.

La el au participat regele Ferdinand, primul ministru Ion I. C. Brătianu, generalul Dumitru Iliescu, șeful Marelui Cartier General și cei trei comandanți de armată-generalii Ioan Culcer, Alexandru Averescu, Constantin Prezan³¹. Disputa principală a fost între Averescu și Prezan, primul cerând oprirea ofensivei de la nord și vest de Carpați și organizarea unei acțiuni de amploare la sudul Dunării, iar al doilea, dimpotrivă, se pronunța pentru continuarea ei. Cum se știe, câștig de cauză a avut, în cele din urmă, Averescu, el organizând manevra de la Flămânda, terminată cu un eșec.

Revenind la Armata a IV-a ea s-a retras pe vechea frontieră în deplină ordine, acțiunea fiind încheiată la sfârșitul lunii septembrie 1916, dispozitivul său fiind orientat spre interzicerea principalelor direcții de pătrundere ale inamicului.

Din cele patru armate de care dispunea România în primele luni de campanie, cea comandată de generalul Constantin Prezan a avut cea mai bună comportare, ea nefiind învinsă. A înaintat cel mai mult la vest de munți și s-a retras în deplină ordine, sub presiunea puternică a inamicului. Era o performanță militară deosebită care nu a rămas neobservată, în acele clipe dramatice, în care, pe fondul eșecurilor succesive, ce au urmat euforiei generale de la începutul campaniei, deznădejdea și disperarea cuprinseseră societatea românească. N. Iorga a consemnat-o, reliefând meritele comandatului ei. „De multe vorbim, scria, la 7 octombrie 1916, marele istoric, dar nu totdeauna de ce trebuie. Știm că bancherul cutare, putred de bogat, a dat zece țigări și cinci parale la un spital de răniți, dar nu știm cine ne-a dat în Ardeal cea mai metodică și sigură înaintare și, în ceasul greu, retragerea cea mai liniștită. Să mi se dea voie să fac o indiscreție. E generalul cu ținuta sigură și vorba socotită, generalul de cugetare îndelungată care comandă la Iași: generalul Presan³²”.

I. G. Duca aprecia și el în termeni elogioși, calitățile militare ale generalului Prezan, care „a știut să execute și această retragere spre vechea graniță liniștit și metodic, hărțuind mereu pe inamic, fără pierderi inutile și în cea mai desăvârșită ordine. Hotărât, cu cât trecea vremea, cu atât Prezan se impunea mai mult. De la începutul războiului era singurul care nu făcuse nici o greșală, care înregistrase numai succese, și, mai ales, singurul

31 Detalii în Petre Otu, *Mareșalul Alexandru Averescu, militarul, omul politic, legenda*, Editura Militară, București, 2005, p. 140–144.

32 N. Iorga, *Războiul nostru în note zilnice*, volumul II, Editura „Ramuri“ S. A., Craiova, f.a., p. 199–200.

care își avea trupele în mână. La el fiecare unitate știa ce ce trebuia să facă și legătura dintre diferitele unități a fost realizată din primul moment. Pe de altă parte, modestia sa contrasta simpatice cu zgomotoasa reclamă din jurul lui Averescu. În schimb ceilalți comandanți de armată se arătasera mai prejos de așteptările generale³³.

Aceste calități au stat la baza numirii lui Prezan, la 11/24 noiembrie 1916, în fruntea Grupului de armată ce-i purta numele pentru organizarea unei mari bătălii de apărare a Capitalei și cunoscută în istoriografie drept „bătălia de pe Neajlov-Argheș” sau „bătălia Bucureștilui”. El avea în componență Armata 1 română, comandată de generalul Dumitru Stratilescu, Grupul Apărării Dunării, condus de generalul Constantin Ianvovescu, diviziile 21 infanterie (comandant – generalul Dimitrie Lambru), 9/19 infanterie (comandant – generalul Constantin Scărișoreanu) și 2/15 infanterie (comandant – generalul Alexandru Socec), precum și alte unități și formațiuni.

Planul era ingenios prevăzând o manevră pe direcții interioare împotriva celor trei grupări adverse care afluiau spre Capitală, dar care erau despărțite de intervale destul de mari. Condițiile angajării au fost foarte dificile, iar ajutorul rus, indispensabil pentru asigurarea victoriei, a lipsit aproape cu desăvârșire. La acestea s-au adăugat și unele erori ale comandamentelor românești, astfel că bătălia a fost pierdută. Era primul insucces pe câmpul de luptă al generalului Constantin Prezan, dar acest lucru nu va determina, am zice paradoxal, încheierea carierei sale militare, cum a fost cazul multor alți generali, ci avansarea lui la cea mai înaltă poziție pentru un militar-cea de șef al Marelui Stat Major (Marele Cartier General).

Șef al Marelui Stat Major

La 2/15 decembrie 1916, generalul Constantin Prezan a fost chemat la Marele Cartier General fiind primit de regele Ferdinand, care i-a adus la cunoștință decizia luată cu două zile în urmă. Inițial, Prezan a refuzat oferta, așa cum mai făcuse și înaintea declanșării războiului, dar suveranul a uzat de dreptul său și l-a obligat să se conformeze. Hotărârea a fost consacrată oficial a doua zi. Între timp pentru a-i întări viitoarea poziție, el a fost avansat, la 1/14 decembrie 1916, la gradul de general de corp de armată, cel mai înalt în ierarhia armatei române la acea dată.

33 I. G. Duca, *Memorii, volumul III. Războiul (1916–1917)*, ediție și indice de Stelian Neagoe, Editura Machiavelli, București, 1994, p. 46–47.

Investirea lui Prezan în funcția de șef al Marelui Stat Major (Marele Cartier General) a fost, într-o bună măsură, și opera reginei Maria. Aceasta, a avut, la 28 noiembrie/11 decembrie 1916, la Zorleni, o lungă convorbire cu Ferdinand pe care s-a străduit să-l convingă că trebuia să i se dea lui Prezan o situație „în care să poată lucra cu temei, căci e omul în care se încrede și armata și poporul”³⁴.

Câteva zile mai târziu, respectiv la 1/14 decembrie, ea nota în jurnalul său, că cererea sa fusese satisfăcută, Prezan fiind în fruntea Marelui Stat Major³⁵. Regina Maria l-a întâlnit, la 5/18 decembrie 1916, pe Prezan, la Zorleni, lucru ce i-a făcut plăcere, „căci aveam de mult o mare dorință să i se dea locul pe care îl are acum: șef al Marelui Stat Major”³⁶. Sprijinul suveranei n-a trecut neobservat, Prezan fiind considerat că face parte din „generalii reginei”, un grup de ofițeri legați de Casa Regală și din care au mai făcut parte generalii Ernest Baliff, Eremia Grigorescu, Constantin Iancovescu, ș.a.

Concomitent cu aceste schimbări la vârful conducerii armatei s-a ajuns la o reglementare a raporturilor de comandament româno-ruse. Pe baza avizului pozitiv al țarului Nicolae al II-lea, regele Ferdinand a fost investit drept comandant al forțelor româno-ruse din Moldova, ce au constituit ulterior Frontul Român³⁷. În exercitarea atribuțiilor sale, suveranul era ajutat de un stat major rus și unul român. Pentru realizarea unității de acțiune, problemă esențială într-un război de coaliție, planurile de operații, organizarea aprovizionărilor și a serviciilor erau asigurate de Marele Cartier General rus. Ordinele și dispozițiile pe această direcție era transmise Marelui General român, care avea obligația să le materializeze, aducând apoi la cunoștință partenerului rus.

Din această reglementare reiese subordonarea Marelui Cartier General român față de cel rus și, implicit, poziția de inferioritate a regelui Ferdinand, mai ales că șeful de stat major al Frontului Român, care era șeful Marelui Cartier General rus, avea dreptul să dea ordine în numele comandantului suprem. Șeful Marelui Cartier General rus în România a

34 Maria, Regina României, *Povestea vieții mele*, vol. III, ediția a II-a, argument de Gheorghe Buzatu, traducere vol. I, II, III de Mărgărita Miller-Verghy, Editura Moldova, Iași, 1991, p. 89.

35 *Ibidem*, p. 93.

36 *Ibidem* p. 96.

37 Arhivele Naționale Istorice Centrale, fond Constantin Diamandi, dosar nr. 40, vol. II, p. 334–335.

fost numit generalul Vladimir V. Zaharov, ce fusese până atunci comandantul trupelor din Dobrogea și apoi al așa numitei Armate de Dunăre. Șef de stat major a devenit generalul Șișkievici, până atunci comandant al unui corp de armată.

Reglementarea la care s-a ajuns, după negocieri dificile nu împlinea, în totalitate, doleanțele părții române, dar, în acele condiții, cu armata înfrântă și dezorganizată, soarta României se afla, în bună măsură, în mâinele aliatului rus, mai ales că numărul trupelor trimise de acesta pe Frontul Român a crescut mereu, ajungând în primăvara anului 1917 la circa un milion de persoane. Era o soluție de compromis, ce reprezenta până la un punct o victorie a tenacității liderilor români, care au refuzat să pună teritoriul rămas sub jurisdicție și armata sub controlul puternicului vecin și aliat.

Așa cum se cunoaște, investirea lui Prezan în această calitate a generat protestele și invidia unor generali, dintre care cel mai cunoscut, dar și cel mai vehement a fost Alexandru Averescu. Acesta aprecia că funcția i se cuvenea având în vedere meritele de până atunci, precum și faptul că mai ocupase în anii 1911–1913. Însă, dincolo de această dispută, realitatea a arătat că generalul Constantin Prezan a dovedit în toată perioada cât a condus Marele Stat Major (Marele Cartier General) reale calități de comandant și de statmajorist. Măsurile luate de el după terminarea campaniei din toamna anului 1916 și pregătirea celei din vara anului 1917 s-au dovedit eficiente.

Reorganizarea armatei române în iarna și primăvara anului 1917 s-a realizat în condiții deosebit de grele, pe lângă trauma morală și lipsurile de tot felul, România confruntându-se și cu o epidemie de tifos exantematic care a produs multe victime, atât în rândul militarilor, cât și al populației civile. În activitatea de reorganizare, Prezan a colaborat foarte bine cu Misiunea Militară Franceză, ajutorul ofițerilor francezi fiind deosebit de prețios. De asemenea, a găsit punți de cooperare și cu Statul Major rus din Moldova, condus de generalul D. M. Șcerbacev.

Stabilirea Planului de operații pentru frontul român a evidențiat calitățile militare ale lui Constantin Prezan. La 15/28 martie 1917, regele Ferdinand a avut loc lungă discuție cu Averescu și Prezan pe tema viitoarei ofensive de vară a trupelor române și ruse. Generalul Prezan a propus crearea unei noi armate, Armata 1, care, împreună cu Armata 6 rusă, urma să dea lovitura principală în sectorul Nămoloasa. Ulterior, Armata 1 urma să conveargă spre Râmnicu-Sărat, iar Armata a 6-a rusă spre Brăila. Cât

privește Armata a 2-a, ea urma să pătrundă în Transilvania, prin trecătoarea Oituz, obiectivul fiind Brașovul.

Averescu a avut o altă opinie, ce pornea de la idea că rolul principal trebuia să-i revină Armatei 2-a care, întărită cu două divizii, trebuia să înainteze spre Putna-Focșani-Râmnicu-Sărat, împingându-l pe inamic în câmpie. Concomitent cu această lovitură principală, ar fi declanșat ofensiva și Armata 1, ceea ce l-ar fi determinat pe inamic să-și replieze frontul spre Râmnicu-Sărat sau chiar Buzău. S-ar fi ajuns, astfel, la deplasarea frontului pe aliniamentul Cricov-Ialomița.

La 30 mai/12 iunie 1917 s-a desfășurat la Iași consiliul de război în vederea viitoarei ofensive. Au luat parte regale Ferdinand, prințul Carol, generalii Șerbacev, Golovin, Prezan, Christescu și Averescu. Generalul Averescu și-a menținut ideile anterioare, propunând ca lovitura principală să fie dată la joncțiunea dintre cele două fronturi ale inamicului, respectiv în zona Oituz, pentru a disloca flancul stâng al adversarului spre Târgu Secuiesc și cel drept spre Râmnicu Sărat. Lovitura principală trebuia dată de Armata a 2-a pe direcția Râmnicu Sărat. Apreciez că și planul propus de Alexandru Averescu avea lacunele sale. Era vorba, în realitate, de două acțiuni distincte pe teatre diferite – în Transilvania și în Câmpia Muntenă. Cele două grupări de forțe erau despărțite de bariera Carpaților, ceea ce ar fi reprezentat un obstacol serios pentru manevra forțelor de pe o direcție pe alta. În cele din urmă, a prevalat punctul de vedere al generalului Prezan, acesta fiind însușit și de Statul Major Rus și aprobat de regele Ferdinand, comandantul Frontului Român.

În vara anului 1917 au avut loc confruntări acerbe pe frontul din Moldova., trupele române, susținute inegal de cele ruse, obținând victorii de mare prestigiu la Mărăști, Mărășești și Oituz. Acțiunile au fost deschise conform planului de ofensiva Armatei 2 române, comandată de Alexandru Averescu în sectorul Mărăști. După două zile de bombardament al artileriei, atacul s-a declanșat în dimineața zilei de 11/24 iulie și a continuat și în ziua următoare – 12/24 iulie – cu un succes deplin.

Dar, în plină ofensivă victorioasă, Marele Cartier General a decis să oprească acțiunea Armatei 2. Această decizie s-a datorat situației ce s-a creat pe frontul de nord. La 6/19 iulie, trupele austro-ungare au trecut la ofensivă obținând succese importante, între care ocuparea, la 12/25 iulie, a orașului Tarnopol. Întregul dispozitiv româno-rus dintre Carpați și Prut era în pericol să fie întors, ceea ce a impus măsuri rapide și hotărâtoare.

Ofensiva Armatei 1 române și a Armatei 6 ruse în sectorul Nămolosa a fost oprită. De pe front urmau a fi scoase o serie de mari unități ruse, ele fiind deplasate ulterior în nord pentru a opri înaintarea armatelor austro-ungare.

Ordinul opririi ofensivei l-a indispus profund pe Alexandru Averescu. După opinia sa, pericolul din nord ar fi impus, dimpotrivă, continuarea acțiunii armatei sale, pentru a exploata succesul deja obținut. Apreciind că nu poate opri atacul, deoarece aliniamentul pe care ajunseseră trupele nu era favorabil apărării, Averescu s-a adresat generalului Constantin Prezan cerând continuarea acțiunii. Răspunsul șefului Marelui Stat Major a fost evaziv; a subliniat necesitatea opririi ofensivei, dar a lăsat decizia la latitudinea comandantului Armatei 2. Interpretând acest răspuns ca o aprobare, Alexandru Averescu a continuat atacul și în zilele de 13/26–14/27 iulie 1917. În seara zilei de 14/27 iulie 1917, Marele Cartier General a dat Ordinul de operații nr. 36, prin care a decis, în mod practic, oprirea ofensivei Armatei 2. În perioada 15/28 iulie – 19 iulie/1 august 1917 acțiunile au avut un caracter local.

Cât privește pe generalul Prezan el avea să constate acum în postura de șef ce înseamnă actul de nesupunere a unui subordonat. Continuarea de către Alexandru Averescu a ofensivei de la Mărăști a contribuit la subțierea frontului și la descoperirea flancului său drept, ceea ce a fost, într-un anume fel, o invitație adresată austro-ungarilor să atace în acest punct slab. În cele din urmă, ofensiva Puterilor Centrale a fost oprită, armata română înregistrând, prin cele trei bătălii, Mărăști, Mărășești și Oituz o mare victorie, la care contribuția lui Prezan a fost decisivă³⁸.

Victoria n-a putut fi valorificată sub raport strategic datorită, în primul rând, degradării situației interne din Rusia, care a avut drept rezultat dezintegrarea armatei țariste. După lovitura de stat bolșevică din 25 octombrie/7 noiembrie 1917, Frontul Român a devenit o ficțiune. Noile autorități de la Petrograd și apoi de la Moscova au încheiat mai întâi armistițiul și mai apoi pacea în aceeași localitate – Brest Litovsk. România a urmat aceiași traseu, după armistițiul de la Focșani (26 noiembrie/9 decembrie 1917),

38 Pentru acțiunile trupelor române în vara anului 1917 a se vedea; *România în anii Primului Război Mondial*, vol. 1, Editura Militară, București, 1987; General G. A. Dabija, *Armata română în Răsboiul Mondial (1916–1918)*, vol. IV, cu o prefață de general de corp de armată Alexandru Averescu, București, f.a.; Alexandru Ioanițiu, *Războiul României*, vol. II, București, f.a.; Const. Kirîțescu, *Istoria Războiului pentru întregirea României*.

au urmat preliminariile de la Buftea (20 februarie/5 martie 1918) și, în final, pacea de la București (24 aprilie/ 7 mai 1918).

În tot acest rătimp, Marele Stat Major, sub conducerea lui Constantin Prezan, gestionând competent, cu multă responsabilitate o situație deosebit de dificilă și sub raport militar, nu numai politic. El a rămas în această funcție până la 1 aprilie 1918, fiind scos la insistențele lui Alexandru Maghiloman, devenit prim ministru, care îi succedase lui Alexandru Averescu. A revenit la comanda armatei în noiembrie 1918, odată cu reîntrirea României în război. A condus operațiile armatei române de apărare a actelor de unire cu Țara de la de la Chișinău, Cernăuți și Alba-Iulia, cunoscând gloria militară pe câmpul de luptă³⁹.

Pentru creionarea profilului său moral merită amintit și episodul refuzului intrării în Budapesta, la 4 august 1919, în fruntea trupelor române, care nimiciseră anterior ofensiva armatei roșii ungare pe Tisa (20–30 iulie 1919). Deși a avut cel mai mare merit în obținerea acestei victorii reconfortante a lăsat pe generalul Gheorghe Mărdărescu în locul său. A demisionat din armată în martie 1920, când rivalul său, generalul Averescu, devenea a doua oară prim ministru.

În perioada dintre cele două războaie mondiale, Constantin Prezan a refuzat să intre în arena vieții politice, preferând o activitate discretă, cât mai departe de larma vieții cotidiene. Cu trecerea anilor, personalitatea lui Constantin Prezan s-a impus în opinia publică, el fiind considerat, pe drept, un artizan al Marii Uniri. Dovada cea mai elocventă a recunoașterii rolului său cu totul deosebit a fost acordarea gradului de mareșal, în iunie 1930, de către regele Carol al II-lea, proaspăt urcat pe tronul României.

---

39 Dumitru Preda, Vasile Alexandrescu, Costică Prodan, *În apărarea României Mari. Campania armatei române din 1918–1919*, București, 1994, p. 259–295.; Glenn E. Torrey, *România and World War I. A Collection of Studies*, The Center for Romanian Studies, Iași, Oxford, Portland, 1999, p. 366–386.